

Alt-Thüringen. Jahresschrift des Museums für Ur- und Frühgeschichte Thüringens. 14. kötet. Weimar 1977. Hermann Böhlaus Nachfolger. 348 lap, 128 szövegekzi kép és 73 tábla.

A G. Behm-Blanke professzor 65. születésnapjára ajánlott kötet a jubiláns félévszázados régészeti tevékenységéhez méltó, változatos tartalommal jelent meg.

Az ősköri dolgozatok sorát Bad Frankenhausen vadló-vadász telepének feldolgozása nyitja meg. *W. Steiner* a lelőhely geológiai viszonyait tisztázza, a profil, a profil sediment-petrográfiai adatait elemzi és veti össze (a bizonytalan) C¹⁴ adatokkal. Magát a Magdaleni korú telepét *R. Feustel* ismerteti. Részletesen foglalkozik a vadállat csontokkal és a kova eszközökkel, külön hangsúlyozva egy vésett vonalakkal díszített kultikus-mágikus dolomit darabot és egy szépen csiszolt dörzslőkövet. A telep a Dryas I—III. korszakba tartozik. *R. Feustel* és *R. Musil* a Bärenkeller újabb ásatásáról számolnak be, a későpaleolitikus „kultusz barlang” ezúttal bőséges paleontológiai leletet szolgáltatott. Az ősköri publikációk sorát ugyanaz a szerzőpáros folytatja az allendorfi epipaleolitikus kőfülke 1961—1962. évi ásatásainak feldolgozásával. A bőséges kőipart és állatesontanyagot a C¹⁴ adatok 6000—5500 közé kelteznek, valamint fiatalabb a silex eszközöket tartalmazó rétegbe beleásott Infans I. csontváz. A Kyffhäuser-hegység „kultusz barlangjainak” későpaleolitikus-epipaleolitikus madáresont leleteit tárgyalja *M. Teichert* és *J. Lepšikar* tanulmánya, amelyben 35 madárfaj adatai szerepelnek. Az ősköri dolgozatokat *H. Jacob* munkája zárja Oberdora mocsári növényvilágáról.

Az évkönyv hagyományaihoz híven ezúttal is szerepel egy nagyobb tanulmány „megkövesült néprajz”: *H. J. Barthel* munkája a germán édesvízi halászat eszközeiről és módszereiről. Régészeti alapja az oberdori tavi, illetve mocsári szentélyben mesterien feltárt, vesszőből fonott számos varsamaradvány, a rekesztő halászat rekesztékmardványai (cége, vejsze) és agancs halászeszközök. Értelmezésükhöz bőségesen merít Jankó János alapvetéséből is.

A két La Tène témájú dolgozathoz az elsőben *J. Emmerling* műnsingeni kelta kardokon végzett technikai vizsgálatainak eredményeit közli. Figyelemre méltó, hogy a kardok és a kardok tokján technikailag is megkülönböztethető az cleve díszítésre szánt előlap a díszítetlen hátlaptól. A kötet legjelentősebb összefoglaló igényű munkájában *R. és D. W. Müller* az Eisenach közelében fekvő Fernbreitenbachban leletmentés során feltárt La Tène sírok ismertetéséből indulnak ki. A sírleletek kapcsán a „kelta világ” északi peremének, vagyis az Elba—Saale—Unstrut folyók vidékének La Tène B—C korú pecsételt díszítésű edényművéségét foglalják össze. Katalógusukban 72 lelőhely adatai szerepelnek — a közöletlen edényeket-cserepeket rajzos táblákon mutatják be és vetik össze elsősorban csehszlovákiai és magyarországi kelta leletekkel.

A népvándorlás korról foglalkozó tanulmányokat *J. Tejral* összefoglaló igényű áttekintése vezeti be Morvaország népvándorlás kori és Meroving-kori leleteiről. A valóban „átjáróház” szerepű Morvaország IV—VI. századi régészeti problémái felettébb bonyolultak. Az alapprobléma: az Elba-vidéki északi, ill. a keleti jövevények és a helyi (quad-szvéb) lakosság homályos viszonya. A letelek kontinuitásán kívül a szerző nagy jelentőséget tulajdonít a hamvasztásos rítus továbbélésének és megszűnésének. — Holott ma már egyre nyilvánvalóbb, hogy a Pannoniába bevándorolt egyes elbai-germán (langobard) csoportok egészen 568-ig őrzik az urnatemetkezési rítust. A leletanyag szétválasztását egy „Duna-vidéki” és egy „Elba-vidéki” horizontra ennek ellenére csak helyeselni lehet, magunk csupán a némileg túlhangsúlyozott „lovasnomád” komplexumnak nem látjuk sok nyomát. A langobard kérdésben is higgadtan érvelő szerző szembekerül a „csoport” vagy „fokozat” keltezésnek és a történelmi datálás ellentmondásaival, hiszen a morvaországi langobard emlékeket csak a III/a fokozatba (525—560) tudja besorolni. Jól tudja azonban, hogy a langobardok legkésőbb 510 körül (a herulok leverése után) megszállták Morvaorszá-

got. — A megoldás aligha az, hogy kezdetben nem volt állandó telepük, sőt ide-oda vándorolgattak, hanem az, hogy a merev időhatárokkal gondolkodó „csoportkronológia” egyre inkább elavult a történelmi időrenddel szemben.

W. Timpel Urlebenben feltárt késő Meroving-kori halomsírt közöl. A halmos temetkezés meglepetés Közép-Németországban, ahol eddig csak a szokványos csontváz „sorostemetők” voltak jellemzők a keleti-frank kultúrára. A dombtetőn elhelyezett, hamvasztásos rítusú halomsír önmagában is kimagasló személyné és sajátos vallási elképzelésekre utal. Még jobban kidomborítják a halomban eltemetett nő különleges társadalmi helyzetét a halom lábánál feltárt csontvázis temetkezések. A 14 sír között több kóládásír és egy hármas lótemetkezés is volt. Maga a szórthamvasztásos sír nem tartalmazott gazdag leleteket (fésű töredéke, ezüstlemez, orsógomb, kézzel formált fazék) a késői, 7. század végi—8. század eleji csontvázis temetkezésekben is kevés melléklet volt. A rítus és az együttes a szomszédos Oberpfalz halomsíriaihoz kapcsolódik és szász hatásokat tükröz.

J. Emmerling a népvándorláskori régészeti vasleletek optikális vizsgálati módjával, a röntgenfelvételekkel foglalkozik. Kitűnő példákat hoz a hamisítványok és rozsdaborította vasak eredeti részeinek vizsgálatához. A következő publikációiban szereplő großschwabeni temető sáxáról és késeiről röntgenfelvételek nyomán olyan pontos rajzokat készít, hogy felvetődik a kérdés, érdemes-e őket rozsdaborította, deformált állapotban még egyszer közzétenni. A kötet befejező dolgozata a großschwabenhäuseni koraközépkori temető feldolgozása *H. J. Barthel* és *S. Barthel* tollából. A 35 síros temető változatos rítusú, gyakori a kőpakolás, a fatörzsből kivájt koporsó, a különböző deszkakoporsó és deszkabélés vagy éppen kóládászerű sír. A temetkezések többsége rabolt-bolygatott volt, ide tartozik a három önálló lósír is. A leletek (sax, vas övhorog, színes gyöngyök, kések, bronz hajkarikák) 8—9. századi típusok. Kőztük a mi kutatásunk számára (mint hiteles időrendi párhuzam) nem lényegtelen a nagyméretű S végű hajkarikák előfordulása. Sok volt a melléklet nélküli temetkezés is. A mintegy 100 éven át használt temetőt a szerzők tanyasi temetkezési helynek tartják — megjegyzendő azonban, hogy a korábban elpusztított sírok száma nem ismert. A temető embertani leleteit *K. Simon* dolgozta fel, aki nyitva hagyja a kérdést, hogy az eltemetettek germánok voltak-e, avagy szlávok.

Bóna István

Hunters, gatherers and first farmers beyond Europe. An archaeological survey. Szerk. J. V. S. Megaw. Leicester University Press. 1977. 256 lap, 77 kép.

Az angolszász nyelvterületen egyre inkább tért hódít az a szerkesztési alapelve, amely népek, népesoportok kulturális hagyatékát a gazdasági szintek azonosságai alapján csoportosítja. Ez a koncepció idegen a kelet-európai, így a hazai, a társadalomtudomány ágazatait szigorúan kronológiai szempontok szerint szétválasztó kutató, feldolgozó, publikáló gyakorlattól.

A tágabb (angolszász) értelemben vett antropológia e törekvésének egyik reprezentálója a kötet, amelyben az 1974 márciusában Leicesterben megtartott konferencia előadásait tették közre. A 11 tanulmány az ember történelmében alapvetően meghatározó és a természeti környezetben gyökerező gazdasági és kulturális váltást — a vadász-gyűjtőéletmódról az élelemtermelésre való áttérést — vizsgálja Európán kívüli területeken, a váltás bekövetkezésének időpontjától függetlenül. Így számunkra kissé szokatlan a témák szerteágazó változatossága, a heterogénnek tűnő illusztrációs anyag (a termelt növények botanikai hűségű rajzától paleolitik eszközökön keresztül időjárás- és csapadék-térképek, antropológiai típusok fényképei stb.). Bennünket elsősorban a kötet elején levő tanulmányok érdekelhetnek, melyek a földrajzi régióktól független általános kérdéseket fogalmaznak meg. *D. Brothwell* (Az emberi populáció története és lehetséges kapcsol-